

SRBIJA: RESTITUCIJA – DOKLE SMO STIGLI?

Draško Đenović, Cetar 9 (www.centar9.info), Beograd 6. jun 2011.

U junu 2006. Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama. Početkom 2007. godine osnovana je Direkcija za restituciju koja je efektivno počela da radi tek krajem godine. Iako je rad direkcije kasnio, država se strogo pridržavala zakonom propisanog roka od dve godine (1. oktobar 2006 – 30. septembar 2008) u kome su verske zajednice mogle da podnesu zahtev za povraćaj imovine.

Prema izveštaju koji je objavljen na sajtu Direkcije (www.restitucija.gov.rs) u tom periodu ukupno je primljeno 3.049 zahteva: Srpska pravoslavna crkva podnela je 1.602, Rimokatolička crkva 467, Jevrejska zajednica 520, Slovačka evangelička crkva 236, Evangelička hrišćanska crkva 28, Rumunska pravoslavna crkva 37, Islamska verska zajednica 56, Reformatska hrišćanska crkva 25, Metodistička crkva 9, Grkokatolička crkva, Savez baptističkih crkava i Hrišćanska adventistička crkva po dva zahteva dok su Jermenska katolička crkva, Hrišćanska baptistička crkva, Hrišćanska nazarenska zajednica i Crkva Božja podnele po jedan zahtev. Druga pravna lica i fizička lica podnela su ukupno još 19 zahteva.

U procesu restitucije, do kraja 2010. godine, rešeno je ukupno 788 predmeta, što čini 26% od podnetih zahteva. Od tog broja 509 su izvršna rešenja, a 278 zaključci. U jednom predmetu je zaključeno poravnanje između podnosioca zahteva i obveznika restitucije.

Od 509 donetih rešenja, 485 su tzv. pozitivna rešenja kojim je zahtev za povraćaj imovine u potpunosti ili delimično usvojen. Takođe, doneta su i 24 tzv. negativna rešenja kojima su zahtevi za povraćaj imovine odbijeni zbog neispunjavanja uslova za restituciju. Svih 278 zaključaka je doneto u predmetima u kojima su zahtevi odbačeni zbog nepostojanja procesnih uslova za vođenje postupaka ili je konstatovano povlačenje zahteva.

Treba takođe istaći da je na donete odluke uložena 171 tužba Upravnom sudu Srbije, od čega 68 na doneta rešenja i 103 tužbe na donete zaključke.

Ukupno je tražen povraćaj 82.197ha zemljišta, od čega 47.451ha poljoprivrednog, a 33.867ha šuma i šumskog zemljišta i 880ha građevinskog zemljišta. Kad su u pitanju objekti, ukupno se potražuje 699 poslovnih objekata čija prosečena površina iznosi 233.269m² i 1.205 stambenih objekata čija procenjena površina iznosi 149.123m². Pored toga potražuje se i 249 grobalja, u 161 zahtevu potražuju se matične knjige a u 5 zahteva umetničke slike.

Zaključno sa 31. decembrom 2010. godine crkvama i verskim zajednicama je vraćeno 33.288ha zemljišta (10.028ha poljoprivrednog, 23.195ha šuma i šumskog zemljišta i 64ha građevinskog zemljišta). Ukupno je vraćeno poslovnog i stambenog prostora površine 62.362m² (od čega 49.055 m² poslovnih objekata, 9.905m² stambenih objekata i 3.402m² ostalih).

Drugim rečima, crkvama i verskim zajednicama vraćeno je najviše šuma i šumskog zemljišta – 68.49% i poljoprivrednog zemljišta – 21.13%, a znatno manje građevinskog zemljišta – nešto više od 7% od ukupno traženog. Što se tiče objekata, znatno je više vraćeno poslovnih objekata i prostora – više od 20%, a svega nešto oko 6% stambenih objekata i prostora.

Razlog malom povraćaju stambenih objekata leži u činjenici što je najveći deo stambenog prostora već otkupljen. „Zgrada koju potražuje Jevrejska zajednica u Beogradu u ulici Kralja Petra 71 je prodana stanarima i neki su stanovi već 2-3 puta promenili vlasnije“ rekao

je Isak Asiel – rabin Jevrejske zajednice u Srbiji za Centar 9. Isti problem ima i Srpska pravoslavna crkva koja ima najveća potraživanja, saznajemo iz kancelarije patrijarha Irineja.

Kada je u pitanju povraćaj matičnih knjiga, Vlada Republike Srbije donela je zaključak kojim je propisano da će Vlada zaključiti posebne ugovore sa crkvama i verskim zajednicama o vraćanju matičnih knjiga „uzetih na prepisivanje“.

Za razliku od pravoslavne i katoličke crkve, kao i Jevrejske zajednice, Islamskoj zajednici, Evangeličko metodističkoj crkvi, Nazarenskoj crkvi, Jermenskoj katoličkoj crkvi i Crkvi Božjoj nije još uvek ništa vraćeno.

“Islamskoj verskoj zajednici (IVZ) nije vraćena imovina iz razloga što su obe sadašnje islamske zajednice podnele zahteve za vraćanje identične imovine, u svojstvu pravnih sledbenika IVZ Jugoslavije (kako oni tvrde) koja je kao jedna jedinstvena zajednica postojala u Kraljevini Jugoslaviji. S obzirom da postoje dva starešinstva islamske zajednice koja sebe smatraju pravnim naslednikom Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije, odnosno FNRJ, koja je imala sedište u Beogradu i na čijem čelu je bio reis-ul-ulema, takođe sa sedištem u Beogradu, kojoj je pravni subjektivitet priznat još Zakonom o islamskoj verskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije iz 1930. godine, osnovno je pitanje koja od ove dve zajednice je njen pravni sledbenik,” navodi se u izveštaju Direkcije.

Glavni muftija IVZ Srbije Muhamed Jusufspahić je tim povodom za Centar 9 izjavio: „Ovo je izgovor. Nije problem u tome. Podela u IVZ ne smeta državi ako hoće da IVZ vrati vlasništvo. Na primer, vlasništvo jedine beogradske džamije – Bajrakli džamije se formalno vodi kao vlasništvo grada Beograda, a zemljište kao imovina Republike Srbije dok se kao korisnik vodi IVZ Srbije“.

Dr Adnan Ahmedi, predsednik Islamske zajednice Preševa i imam Ibrahim-Pašine džamije u Preševu je potvrdio za Centar 9 da ni on nije dobio vakuf tražen u procesu restitucije. Muftija Jusufspahić je nevraćanje imovine IVZ dalje pojasnio: „Ranije se nije pravila razlika između vlasništva IVZ i Otomanskog carstva. Neke stvari koje su se knjiški vodile na Otomansko carstvo su zapravo pripadale i oduzete IVZ, što stvara novi problem u procesu restitucije“.

Za Jevrejsku zajednicu veliki problem predstavlja činjenica što se Zakon o povraćaju imovine crkvama i verskim zajednicama odnosi na period od 1945. godine, dok je najveći deo jevrejske imovine oduzet Uredbom Ministarskog saveta generala Nedića od 26. avgusta 1942. godine kojom se sva jevrejska imovina „poklanja“ Srbima, saznaje Centar 9.

Iako su se mnogi iznenadili da se na listi potražioca pojavila Jermenska katolička crkva, malo je poznato da je njihova bogomolja, Crkva sv. Petra i Pavla u Novom Sadu, srušena 1963. prilikom proširenja tadašnjeg Bulevara Maršala Tita a današnjeg Mihajla Pupina. Za razliku od njih, nijedan od četiri registrovana budistička centra u Srbiji nije podneo zahtev za povraćaj odn. nadoknadu za 1950-tih srušen budistički hram u Beogradu. Podsećanja radi u pitanju je jedan od prvih budističkih hramova u Evropi čiju izgradnju je 1929. godine (pored Kalmika koji su došli u Beograd nakon Oktobarske revolucije) finansijski pomogao i grad Beograd.

Jedan od razloga za „traljavu“ restituciju leži i u činjenici da su mnogi protiv nje. Tako po crkvama i verskim zajednicama kruži dokument s potpisom sada već bivše ministarke finansija Srbije Diane Dragutinović u kome ona zahteva od Direkcije za restituciju da više ne donosi odluke o finansijskim naknadama crkvama i verskim zajednicama.

Predstavnici tradicionalnih crkava i verskih zajednica u Srbiji izdali su 18. februara 2011. zajedničko saopštenje u kojem izražavaju „svoju duboku zajedničku zabrinutost zbog nedozvoljenog uticaja izvršne vlasti na Ustavni sud Srbije u postupku za ocenjivanje ustavnosti Zakona o vraćanju (restituciji) imovine Crkvama i verskim zajednicama“.

„Najočitiji primer takvog uticaja predstavlja činjenica da Vlada Srbije, uoči donošenja odluke Ustavnog suda u ovom postupku, izbegava da imenuje novog direktora državne Direkcije za restituciju, nakon što je istekao mandat dosadašnjem direktoru“, navodi se u saopštenju.

Ustavni sud Srbije je na sednici od 20. aprila 2011. doneo odluku o neprihvatanju inicijative za utvrđivanje neustavnosti i nesaglasnosti sa potvrđenim međunarodnim ugovorima odredbe Zakona o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama. Zakon dakle, važi i dalje. Pitanje je jedino da li se po njemu postupa ili je došlo do usporavanja na radu u postojećim predmetima.

Još jedan problem s kojim se susreću crkve i verske zajednice jeste prikupljanje odgovarajuće dokumentacije za svoje zahteve, jer često nailaze na „zatvorena vrata“ u lokalnim samoupravama. Ovo se posebno odnosi na pripadnike islamske i Jevrejske verske zajednice. Povodom ovog problema 15. aprila 2011. službenici Direkcije za restituciju su imali sastanak sa pripadnicima Jevrejske opštine u Novom Sadu kako bi zajedno pokušali da prevaziđu postojeću situaciju.